

SHAXS RIVOJLANISHIDA OILANING O'RNI

Rajabova Gulzoda Akmal qizi - Nizomiy nomidagi Toshkent davlat
pedagogika universiteti, Maktabgacha ta'lim pedagogikasi va psixologiyasi
yo'nalishi 2-kurs talabasi
Email: glrajabova5@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada shaxs rivojlanishi uchun oila qanchalik
muhim o'rin kasb etishi haqida yoritilgan

Kalit so'zlar: shaxs, ijtimoiylashuv, oila, jamiyat, rivojlanish

Oila insonning shakllanishida va rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Bolaning ilk tarbiyasi aynan oilada boshlanadi va uning shaxsiyati, dunyoqarashi, axloqiy qarashlari shu yerda shakllanadi. Oilaning muhiti, undagi munosabatlar, ota-onaning bolaga nisbatan munosabati uning kelajakdagi hayoti, ijtimoiy muhitga moslashuvi va muvaffaqiyati uchun asos yaratadi. Oila – birlamchi tarbiya muhitidir. Bola hayotining ilk yillarida oila unga nafaqat jismoniy g'amxo'rlik qiladi, balki ma'naviy va axloqiy qadriyatlarni ham singdiradi. Ota-ona va yaqin qarindoshlarning hulq-atvori, gap-so'zlari va harakatlari bolaning ongiga ta'sir qilib, uning xulq-atvorini shakllantiradi. Shu sababli, oilada sog'lom muhit yaratilishi bolaning barkamol shaxs bo'lib ulg'ayishida muhim ahamiyatga ega. Ota-onalar bolaning asosiy tarbiyachisi hisoblanadi. Ularning mehribonligi, e'tibori va farzandiga nisbatan qo'llaydigan tarbiya usullari bolaning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi yoki aksincha, unga salbiy ta'sir qilishi mumkin. Masalan, haddan tashqari qattiqqo'llik yoki befarqlik bolada qo'rquv, o'ziga ishonchsizlik yoki agressivlik kabi hissiyotlarni rivojlantirishi mumkin. Shuning uchun ham ota-onalar bolalar bilan muloqotda muvozanatni saqlashlari, ularga mehribonlik va adolat bilan yondashishlari muhimdir. Bola oilada qanday tarbiya ko'rsa, kelajakda jamiyatga shunday moslashadi. Agar u oilada hurmat, adolat, hamkorlik kabi qadriyatlarni o'rganib ulg'aysa, kelajakda ijtimoiy munosabatlarda ham bularni qo'llaydi. Aksincha, oilada zo'ravonlik, kelishmovchilik

yoki befarqlik bo'lsa, bola bunday muhitni normal deb qabul qilib, jamiyatga moslashishda qiyinchiliklarga duch kelishi mumkin. Oila – jamiyatning eng kichik bo'g'ini bo'lishiga qaramay, inson hayotidagi eng muhim muhit hisoblanadi. Har bir insonning shaxsiyati, hayotga bo'lgan qarashlari, axloqiy tamoyillari va kelajakdagi muvaffaqiyatlari ko'p jihatdan uning oilaviy muhitiga bog'liq bo'ladi. Oila bola hayotining ilk kunlaridan boshlab uni tarbiyalaydi, dunyoqarashini shakllantiradi va ijtimoiy muhitga moslashishiga yordam beradi. Shu sababli, oilaning bola tarbiyasidagi va umuman inson shaxsini shakllantirishdagi o'rni beqiyosdir. Bola ilk bor dunyoni o'z oilasi orqali taniydi. Uning gapirish odatlari, muomala qilish uslubi va axloqiy qadriyatlari oilada shakllanadi. Ota-onalar va boshqa oila a'zolarining hulq-atvori, ularning bir-biriga bo'lgan munosabati bolaga bevosita ta'sir qiladi.

Agar oilada mehr-oqibat, hurmat va o'zaro tushunish bo'lsa, bola ham shunday qadriyatlarni o'zlashtirib, kelajakda ana shu fazilatlarni jamiyatda namoyon qiladi. Boshqa tomondan, oilada zo'ravonlik, befarqlik yoki noto'g'ri tarbiya usullari mavjud bo'lsa, bola ham shunday muhitni normal deb qabul qiladi va kelajakda o'z hayotida ham shunga mos harakat qiladi. Shuning uchun ota-onalar o'zlarining har bir harakati bilan bolaga ijobiy o'rnatish bo'lishlari kerak. Ota-ona – bolaning hayotdagi birinchi o'qituvchisi. Ularning farzand bilan qanday muloqot qilishi, unga qanday e'tibor berishi va qanday tarbiya usulini qo'llashi bolaning butun hayotiga ta'sir qiladi. Psixologlarning fikriga ko'ra, ota-onalar quyidagi tarbiya usullaridan foydalanadilar.

Demokratik tarbiya – bu uslubda ota-ona bolani tushunishga harakat qiladi, uning fikrini hurmat qiladi va unga tanlov erkinligi beradi. Bu usul bola mustaqil va o'ziga ishongan shaxs bo'lib ulg'ayishiga yordam beradi. Avtoritar tarbiya – bunda ota-ona boladan shartsiz itoatni talab qiladi. Bunday tarbiya usuli bolada qo'rquv, ishonchsizlik yoki norozilik hissini shakllantirishi mumkin. Liberal tarbiya – ota-ona bolaga to'liq erkinlik beradi, uni deyarli cheklamaydi. Bu uslub bola o'zini nazorat qila olmasligiga, mas'uliyatsizlikka olib kelishi mumkin. Beparvo tarbiya – ota-ona bolaga yetarli e'tibor qaratmaydi, uni o'zi bilan yolg'iz qoldiradi. Bu esa bolada o'zini keraksiz deb his qilishiga sabab bo'lishi mumkin. Eng maqbul tarbiya usuli bu

demokratik yondashuv bo'lib, unda ota-ona va farzand o'rtasida ochiq muloqot bo'ladi, bolaga yetarli erkinlik va mas'uliyat yuklanadi. Oiladagi psixologik muhit bolaning hissiy rivojlanishiga bevosita ta'sir qiladi. Agar oila a'zolari bir-birini hurmat qilishsa, bir-biriga e'tiborli bo'lishsa va mehribonlik ko'rsatsa, bu bolada ishonch hissini shakllantiradi. Aksincha, doimiy janjallar, stress va befarqlik bolada xavotir, depressiya va asabiylikni keltirib chiqarishi mumkin.

Oila muhitining ijobiy bo'lishi uchun ota-onalar quyidagilarga e'tibor qaratishlari kerak:

Bolaga yetarli vaqt ajratish

Uni diqqat bilan tinglash va tushunishga harakat qilish

Muammolarni hurmat bilan muhokama qilish

Jismoniy va ruhiy jazolardan qochish

Mehribonlik va sabr-toqat ko'rsatish

Oilaning ta'lim va bilimga ta'siri

Ota-onaning ta'limga bo'lgan munosabati bolaga ham ta'sir qiladi. Agar oilada ilm-fan, kitob o'qish va o'rganishga qiziqish bo'lsa, bola ham bilim olishga intiladi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ota-onasi ta'limga jiddiy yondashgan bolalar maktabda yaxshi natijalarga erishishadi. Ota-onalar farzandining bilim olishida quyidagi jihatlarga e'tibor berishlari kerak: Uni o'qishga va izlanishga rag'batlantirish

Yaxshi natijalari uchun rag'batlantirish va qo'llab-quvvatlash.

Uy vazifalarini bajarishda yordam berish, lekin o'rniga bajarmaslik.

Uning qiziqishlariga mos ravishda qo'shimcha materiallar bilan ta'minlash.

Ijtimoiy moslashuv va jamiyatga qo'shilish.

Bola oilada qanday tarbiya ko'rsa, kelajakda jamiyatda ham shunday munosabatlarga amal qiladi. Agar u oilada hurmat, adolat va mehrni his qilib o'ssa, jamiyatda ham xuddi shunday fazilatlarini qo'llaydi. Aksincha, oilada qo'pol muomala, zo'ravonlik va befarqlik bo'lsa, bola ham bunday hulq-atvorni o'rganishi mumkin.

Bolani jamiyatga moslashishida ota-onalar unga:

Yaxshi hulq-atvor namunasini ko'rsatish
Jamiyatdagi qoidalarga rioya qilishni o'rgatish
Do'stlar va tengdoshlar bilan to'g'ri munosabat o'rnatishga yordam berish
Ijtimoiy faoliyatlarda ishtirok etishga rag'batlantirish kabi jihatlarni o'rgatishlari kerak.

Xulosa: Oila – insonning birinchi tarbiya maktabi bo'lib, shaxs rivojlanishida hal qiluvchi o'rin tutadi. Ota-onalar farzandlariga mehribonlik, e'tibor va to'g'ri tarbiya bersalar, ular jamiyat uchun foydali inson bo'lib yetishadilar. Oiladagi sog'lom muhit, yaxshi munosabatlar va ta'limga bo'lgan ijobiy munosabat farzandning kelajakdagi hayotida muvaffaqiyatli bo'lishiga asos yaratadi. Shu bois har bir ota-ona oilaviy muhitni yaxshilashga intilishi lozim, chunki farzand tarbiyasi nafaqat oila, balki butun jamiyat kelajagi uchun muhimdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Abdullayeva, M. (2019). Pedagogika va psixologiya asoslari. Toshkent: O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi.
2. Akramova, D. (2022). Bo'lajak pedagog-psixologlarning maktabgacha ta'lim tizimidagi faoliyati. *Science and innovation*, 1(B8), 322-326.
3. Akramova, D. (2022). Oliy ta'lim muassalari talabalarida pedagogik-psixologik moslashuvchanlikni mazmun mohiyati. *Science and innovation*, 1(B8), 2150-2153.
4. Акрамова, Д. Э. (2023). СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ТЕХНОЛОГИЙ РАЗВИТИЯ МЕХАНИЗМОВ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ И ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ ГИБКОСТИ У СТУДЕНТОВ КАК ПРОБЛЕМА СОВРЕМЕННОСТИ. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 13(8), 19-23.
5. Akramova, D. E. qizi Suvonqulova, MD (2023, January). RIVOJLANTIRUVCHI MARKAZLARDA BOLALARNI MAKTABGA TAYYORLASH VA MILLIY QADRIYATLAR NAMUNALARIDAN FOYDALANISHNING AFZALLIGI. In *INTERNATIONAL CONFERENCES* (Vol. 1, No. 2, pp. 393-396).

6. Akramova, D. E. qizi Azimova, XD (2023, January). MAKTABGACHA TA'LIM YO 'NALISHI TALABALARIDA IJODIY TAFAKKURNI RIVOJLANTIRISH METODIKASI. In *INTERNATIONAL CONFERENCES* (Vol. 1, No. 2, pp. 382-385).
7. Ergashevna, A. D. (2023). TARBIYALANUVCHILARDA MOSLASHUVCHANLIK MEHANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH DOLZARB MUAMMO SIFATIDA. *Journal of new century innovations*, 23(2), 169-173.
8. Акрамова, Д. Э., & Йўлдошева, Н. (2023). ТАРБИЯ МЕТОДЛАРИ МАЖМУИ. In *INTERNATIONAL CONFERENCES* (Vol. 1, No. 2, pp. 362-364).
9. Акрамова, Д. Э., & Бобомуродова, О. Б. (2023). ТАРБИЯ МЕТОДЛАРИ ВА УСУЛЛАРИ ҲАҚИДА ТУШУНЧА. In *INTERNATIONAL CONFERENCES* (Vol. 1, No. 2, pp. 352-354).
10. Akramova, D. (2022). ACTIVITIES OF FUTURE TEACHERS-PSYCHOLOGISTS IN THE SYSTEM OF PRESCHOOL EDUCATION. *Science and Innovation*, 1(8), 322-326.
11. Акрамова, Д. Э. қизи Давронова, ЖС (2023, January). ТАРБИЯ ТИЗИМИ ВА УНИНГ ТАРКИБИЙ ҚИСМЛАРИ. In *INTERNATIONAL CONFERENCES* (Vol. 1, No. 2, pp. 358-361).
12. Акрамова, Д. Э. қизи Бозорбоева, ДА (2023, January). ЖАМОА–ТАРБИЯ ОБЪЕКТИ ВА СУБЪЕКТИ СИФАТИДА. In *INTERNATIONAL CONFERENCES* (Vol. 1, No. 2, pp. 355-357).
13. Ergashevna, A. D. (2025). THEORETICAL FOUNDATIONS FOR THE DEVELOPMENT OF SOCIALIZATION IN SCHOOLCHILDREN OF THE PREPARATORY GROUP. *SHOKH LIBRARY*.
14. Ibraimov, X., & Akramova, D. (2023). DIDACTIC CHARACTERISTICS OF COMMUNICATIVE TRAINING IN ENGLISH LANGUAGE TEACHING. *Science and innovation*, 2(B11), 357-361.